

Voorwoord: Een beschermingsplan voor scharrelkinderen

Wat is er nou spannender dan met vriendjes rondstruinen door bossen en parken, hutten maken, bramen plukken en dieren besluipen? Het 'scharrelkind' – een jaar of twintig geleden nog zo'n normaal verschijnsel – is volledig uit beeld geraakt. Dat is vreselijk jammer. De straat is het exclusieve domein van auto's geworden en bezoek aan parken en natuurgebieden is aan regels gebonden. Kinderen zitten steeds vaker binnen, achter computer of televisie, of ze worden achter hek en schutting in de tuin gehouden. Veel mensen hebben dit nauwelijks door, maar wie op een doordeweekse namiddag om zich heen kijkt, zal versteld staan: in veel straten in de Amsterdamse of Rotterdamse binnenstad is geen kind te bekennen. Steeds meer kinderen komen zelden of nooit in een bos of op het platteland.

In dit boek geeft Richard Louv op overtuigende wijze aan dat kinderen die (bijna) geen contact met natuur hebben daarvan grote nadelen ondervinden. Een breed scala van effecten komt aan de orde: van gedragsstoornissen zoals adhd en 'cultureel autisme', en fysiologische effecten zoals zwaarlijvigheid en suikerziekte, tot een vergaande vervreemding van leefomgeving, eigen lichamelijke en zingeving/spiritualiteit. Als een complete generatie jongeren het contact met de natuur verliest, zal de hele samenleving daar de gevolgen van ondervinden. Dit is ongewenst en – sociaal gezien – onacceptabel. Je zou bijna pleiten voor een speciaal beschermingsplan voor scharrelkinderen, zoals dat eerder voor korenwolven, otters en andere met uitsterven bedreigde soorten is ontwikkeld.

Richard Louv is een Amerikaan die zijn betoog met Amerikaanse toestanden illustreert. Een enkele maal veroorlooft hij zich een uitstapje naar Nederland. Zo prijst Louv de gemeenschappelijke binnentuin van Het Groene Dak te Utrecht ('het wilde, groene, autovrije gebied waar kinderen kunnen spelen en bewoners elkaar kunnen ontmoeten'), het fijnmazige netwerk van fietspaden dat Delft met zijn omgeving verbindt en de toegankelijke binnenwateren bij Morra Park in Drachten. Ondanks de vaak wat Amerikaanse toonzetting die Louv hanteert, is zijn boek voor de Nederlandse lezers heel herkenbaar.

Overheden en natuurorganisaties doen hun best om het tij te keren. In één van haar eerste interviews verklaarde minister Verburg van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit onomwonden dat ze het als haar missie ziet om jongeren weer bij de natuur te betrekken. Alle grote natuurorganisaties hebben onlangs besloten de handen ineen te slaan in een brede maatschappelijke coalitie 'Jongeren en natuur als nationale uitdaging'.

Rijk en gemeenten werken samen aan 'Groen in en om de stad'. En organisaties als Staatsbosbeheer richten op tal van plaatsen speelzones en speeluitwaarden in. Er zijn inmiddels hier en daar wondermooie plekken gerealiseerd waar kinderen naar hartelust kunnen rommelen en ravotten; spannende speelplekken, soms midden in de stad, waar kinderen met water kunnen klieren, kikkers en padden kunnen bekijken, in bomen kunnen klimmen, bruggen en vloten bouwen, naar diersporen speuren, boomhutten maken en soms zelf vuurtjes mogen stoken. Helaas zijn dergelijke initiatieven in Nederland nog eerder uitzondering dan regel. In veel woonwijken is nauwelijks spannend groen te bekennen en zelfs bij nieuwbouw komt natuur meestal op de allerlaatste plaats. Zoals zo vaak speelt geld daarbij een rol. Met name gemeenten en projectontwikkelaars kunnen veel verdienen met woningen of winkelcentra, terwijl groen weinig in het laatje brengt.

Toch is dat niet het enige probleem.

'Scharrelen' bestaat bij gratie van de regelloosheid en juist dát zit ons niet in het bloed. Nederland is een goed geordend landje. Alles is bepaald, geregeld, vastgelegd. Zo is er vastgelegd dat terreinbeheerders in hoge mate verantwoordelijk zijn voor de veiligheid van de bezoekers van hun gebieden. Omdat de juridische aansprakelijkheid in deze heel ver gaat, zijn zij snel geneigd om de beleving van ieder bosje of weetje

aan regels te binden. Iemand die hoofdpijn heeft omdat zij een tak op haar hoofd heeft gekregen, kan de gemeente of bosbeheerder daarvoor aansprakelijk stellen. En iemand die zijn broek scheurt terwijl hij over het prikkeldraad langs een weiland klimt, kan de boer voor de kosten laten opdraaien. De wetgeving hierover moet mijns inziens snel worden aangepast.

Maar zelfs dan: je kúnt het rondscharrelen van kinderen nu eenmaal niet zo regelen dat alle problemen voorkomen worden. De oplossing zit in veel gevallen niet zozeer in het opstellen van nog meer, nog betere regels, maar in het tegendeel. Nederland kan wel wat ontstemmingsplannen gebruiken. Er is een schrijnende behoefte aan stukjes onland waar niemand van weet waartoe ze dienen en van wie ze zijn. Ruige bosschages liefst, of sloten met smalle, gladde plankjes erover. Sperwers in de dakgoot en paddestoelen tussen de tegels. Dat vereist de (bestuurlijke) moed om los te laten, om rommelmarges te accepteren en om af en toe iets fout te laten gaan.

Wij hebben daar weinig ervaring mee. De voorzichtigheid en regelneerij is in Nederland te ver doorgeschoten en leidt tot vreemde situaties. Hoe kan het dat het kinderen wordt verboden om wilde, zelf gevonden bramen, frambozen of kastanjes te eten ‘omdat dat vies is’, terwijl veel intens bespoten en met chemicaliën doordrenkte vruchten in de supermarkt vaak aantoonbaar ongezonder zijn? En hoeveel ouders zijn er niet die hun kinderen verbieden, uit oogpunt van veiligheid, om buiten in park of plantsoen te spelen, terwijl de veiligheidsrisico’s van spelletjes op straat, waar brommers en auto’s meedogenloos voorbij scheuren, vaak vele malen groter zijn? Zijn we dan werkelijk in een situatie beland waarin autoverkeer als een normaal natuurverschijnsel wordt beschouwd en natuur als één van de vele consumptieartikelen die we naar believen kunnen negeren?

Richard Louv toont aan dat we als individu, als vader of moeder, in ons eentje soms weinig kunnen doen. Als buurkinderen van hún ouders het park niet in mogen, kun je moeilijk je eigen zoon of dochter er steeds alleen heen sturen. Als de inrichting van natuurgebieden geen ruimte biedt aan rondstruinende kinderen, kun je daar als individu weinig tegen beginnen. En als er simpelweg geen groen in je directe woonomgeving te vinden is, houdt het natuurlijk al helemaal op.

‘We hebben een bredere visie nodig,’ schrijft Louv. Een samenlevingsbrede aanpak is vereist. Daartoe dienen we overal bomen te planten, struiken langs de straten en om de hoek groene stukjes onland te verstoppen. Crèches moeten de deuren kunnen opengooien, schoolpleinen moeten op de schop en de natuur moet als klaslokaal worden gebruikt. In grotere natuurgebieden dient weer meerdaags natuurbezoek mogelijk te worden gemaakt. Dit vraagt begeleiding en vertrouwen.

Zowel bestuurlijk als in ieder woonverband, docententeam of gezin moeten we een nieuw evenwicht ontwikkelen tussen loslaten en regelen, tussen de o zo logische drang naar veiligheid enerzijds en de fundamentele behoefte aan natuurlijke wildheid in ieder kind anderzijds.

Voordat het laatste scharrelkind is uitgestorven...

Thomas van Slobbe

Algemeen directeur van natuurdenktank Stichting wAarde en initiatiefnemer van de maatschappelijke coalitie ‘Jongeren en natuur als nationale uitdaging’